

УДК 821.111(73)

С. О. Чернишова

ORCID 0000-0003-0284-2001

(ІМ)МІГРАЦІЯ ТА ЇЖА У РОМАНІ Ч. Н. ЕДІЧІ «АМЕРИКАНА»

У статті проаналізовано взаємозв'язок між їжею та (ім)міграцією у романі Ч. Н. Едічі «Американа» (2013). Зокрема, осмислюються варіанти оприсутнення ідентичності іммігрантів через гастрономічний код, взаємозв'язок їжі і глобалізаційних процесів, а також класової приналежності та культури споживання їжі. Сюжет роману зосереджений на долі двох молодих нігерійців, які вирішили емігрувати до США та Великої Британії. Проте з часом обоє повертаються назад на батьківщину. Опис приготування і споживання їжі наявний при змалюванні життя персонажів у Нігерії, далі під час їхнього перебування у США чи Великій Британії, і згодом після повернення назад на батьківщину. Зміни в ідентичності персонажів передані через зображення ставлення до смаків, рецептів приготування та страв. Через дискурс їжі досягається відмінність між представниками різних культурних, расових та національних груп, а також готовність чи навпаки небажання іммігрантів асимілюватися з домінантною групою.

Тісний зв'язок між ідентичністю і їжею не виключає змін, які особливо відчутні у процесі мобільності людських мас. Трансформації властиві як індивідуальним та колективним ідентичностям, які не замкнуті, а відкриті до нового досвіду, так і національним кухням. Зміни в приготуванні страв та раціонів харчування сигналізують про залучення гастрономічних уподобань країни поселення. З іншого ж боку, самі ці країни змінюють свої кулінарні традиції через відкриття смаків іммігрантів.

Ключові слова: імміграція, ідентичність, їжа, Ч. Н. Едічі, роман «Американа».

DOI 10.34079/2226-3055-2022-15-26-27-202-213

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фокус цього дослідження зосереджений на вивченні взаємозв'язку між їжею та (ім)міграцією у романі Ч. Н. Едічі «Американа» (2013). Зокрема, мова йтиме про оприсутнення ідентичності іммігрантів через гастрономічний код, про взаємозв'язок їжі та глобалізаційних процесів, а також про класову приналежність та культуру споживання їжі. Як зазначає Шарлотта Бойс, «семіотика споживання, тобто що і як їдять персонажі художніх текстів, дає нам (читачам – С. Ч.) змогу зрозуміти індивідуальні і колективні ідентичності» (Боусе, 2017, с. 250). Грунтуючись на літературних творах ХХ–ХХІ століть, науковиця доходить висновку, що споживання їжі й гостина функціонують як шлях формування спільноти. Загалом увага до кухонного дискурсу у художніх текстах інтенсифікувалася у літературознавстві та культурології з кінця минулого століття. Тут варто згадати такі праці, як: «На кухні з Шекспіром» (2008), «Обід з містером Дарсі» (2013), «Літературні гостини: рецепти з творів класичної літератури» (2005), «Літературні гостини: рецепти з романів, поезії та драматургії» (2015), «Фікційні страви: альбом найбільш відомих блюд у художній літературі» (2014). Назви цих досліджень засвідчують про зацікавленість як безпосередньо гастрономічними кодами різних епох, так і їх співвіднесеністю з різними історичними, економічними і культурними реаліями. Ш. Бойс та Джоан Фіцпатрік розвивають думку Метта Вотсона, який стверджує, що «матеріальність їжі стає матеріальністю нас самих» (Watson, 2013, с. 130). Наші гастрономічні уподобання, пишуть далі зазначені дослідниці, імплікують нашу суб'єктність, а також особливості

фізичної та психологічної єдності індивідуума (Boyce & Fitzpatrick, 2017, с. 293). Перед цим значення гастрономічного коду у полі культури осмислював Р. Барт у праці «Щодо психосоціології споживання їжі» (Barthes, 1997[1961]), де зазначав, що «кожна страва позначає ситуацію й інформує про її зміст» (Barthes, 1997[1961], с. 21). Далі дослідник наголошував, що їжа сигніфікує соціокультурну приналежність людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному світі важливою проблемою для осмислення є стирання національних кордонів і водночас збереження національної самобутності, зокрема і через код їжі. Незважаючи на те, що глобалізація та її вплив на локальні культури ще від середини ХХ століття привертала увагу дослідників (Appadurai, 1996, 2001), все ж такий вагомий аспект, як їжа, залишався донедавна малодослідженим. Сьогодні у полі зору науковців, які розпрацьовують взаємозв'язок глобалізації та їжі, перебувають проблеми виробництва їжі та її споживання. Наприкінці минулого століття опублікована низка досліджень (див.: Bonanno at all. (eds.), 1994; Goodman and Watts (eds.), 1997; Friedmann and McMichael, 1989), що зосереджені на тих складнощах, які переживає сільське господарство і гастрономічна культура під впливом глобалізації. Йдеться про нові підходи до виробництва і розподілу продуктів харчування, а також про глобальний продуктивний режим, що охоплює стандартизоване планування, вирощування та продаж сільськогосподарської продукції.

У центрі уваги дослідників міжнародні корпорації та відомі мережі харчування, які кардинально змінюють ринок продукції, традиції національної кухні (див.: Banaji, 1997; Hernández, Borrego and Quintanal, 2021) і правила гостинності. Найпоказовіша у цьому плані мережа ресторанів швидкого харчування «Макдональдз». Ще наприкінці минулого століття Джордж Рітцер (Ritzer, 1993) підсумував загальноприйнятту думку про те, що макдональдизація це одна з форм культурного імперіалізму. Дослідники беруть до уваги зміни в культурі споживання їжі, в кулінарних рецептах та в самому раціоні, які настають із приходом глобального капіталу (див.: Gupta, 2003; Freidmann and McMichael, 1989; Marsden, 2000; Lyson and Raymer, 2000). Глобалізація у сфері їжі сприймається радше негативно, аніж позитивно (Beardsworth and Keil, 1997; Lentz (ed.), 1999; Arce, 2000). Досить часто її пов'язують із проблемою зайвої ваги та різних захворювань, що сьогодні охоплюють більшу частину світу (Brownell, 2004; Culhane, 2004; Nestle, 2002; Tillotson, 2004). Натомість інші науковці (див.: Watson (ed.), 1997; Lozada, 2000; Miller, 1998; Roseberry, 1996) наголошують на тому, що великі мережі харчування враховують національний колорит і, таким чином, символізують поєднання глобального і місцевого. У цьому контексті Еріберто Лозада наголошує: «Хоча сьогодні маємо багато очевидних ознак гомогенізації у зв'язку із інтегрованою глобальною системою виробництва і споживання, все ж помітне також і драматичне розширення партикуляризму у зв'язку з все частішим прагненням до автентичної культурної ідентичності. Цей партикуляризм підтримується міжнародними корпораціями через пристосування до життя місцевих спільнот та суспільних змін у них» (Lozada, 2000, с. 114).

Контрдискурсом до глобалізації, зокрема у сфері їжі, є переконаність у тісному зв'язку між національною кухнею й національною ідентичністю (Appadurai, 1988), між ідентичністю та їжею (MacClancy, 2004). Водночас як самі ідентичності, що перебувають у постійному процесі формування та переформулювання, так і гастрономічні смаки зазнають змін через інтенсивні подорожі та рух населення, що властиві сучасному світові (дет. про це див. Clifford, 1997). Ідентичність та їжа, контекстуалізовані у міграційний дискурс, оприсутнюють як складнощі адаптації іммігрантів до реалій нової країни поселення, так і особливості їхнього сприйняття місцевими жителями. Як зазначає М. Шимчишин: «Утім, трагічний досвід розриву з обжитим місцем поступово компенсується процесами одомашнення нового локусу. З часом нове місце поселення набуває рис закарбованого в уяві полишеного місця, наповнюється дрібними, але важливими пожитками з минулого, рослинами, насіння яких зберігалось у вузликах, запахами

приправ, що неодмінно везли з собою вигнанці, побутовими речами та сакральними оберегами» (Шимчишин, 2021, с. 47). У міграційних романах їжа і її споживання посідають важливе місце, хоча їхнє науково-теоретичне осмислення має спорадичний характер.

Актуальність дослідження. Якщо взяти до уваги тексти про міграцію та переселення, то впадає у вічі те, що часто смаки покинутої батьківщини стають основою для єднання чужинців. Відтак їжа забезпечує історичну тяглість окремої колективності, її самовизначення. Алан Беардсворт і Тереза Кейл стверджують, що етнічна їжа «зберігає свій потенціал серед маргінальних груп впродовж кількох поколінь після їхньої сепарації від рідної культури» (Beardsworth and Keil, 1997, с. 53). Так само Ричард Распа пояснює, що «приготування та споживання етнічної їжі дає змогу учасникам відтворити свою етнічну ідентичність, підтримувати традиції і забезпечувати зв'язок з родиною» (Raspa, 1984, с. 193). Крім того, туга за звичними наїдками акумулює і виражає меланхолію за втраченим простором. Варто наголосити, що тісний зв'язок між ідентичністю і їжею не виключає змін, які особливо відчутні у процесі мобільності людських мас. Трансформації властиві як індивідуальним та колективним ідентичностям, які не замкнуті, а відкриті до нового досвіду, так і національним кухням. Зміни в приготуванні страв та раціонів харчування сигналізують про залучення гастрономічних уподобань країни поселення. З іншого ж боку, самі країни поселення теж змінюють свої кулінарні традиції через відкриття смаків іммігрантів. З цього приводу Ш. Бойс пише: «...постколоніальні письменники такі, як: Салман Рушді, Андреа Леві, Зеді Сміт та Моніка Алі дестабілізують ідею того, що харчування функціонує як надійний маркер раси, національності чи етнічності. Натомість вони звертають увагу на те, що з часом традиційні кухні були імпортовані, гібридизовані і поглинуті країнами поселення» (Boose, 2017, с. 250).

Мета статті – проаналізувати роман Чімаманди Нгозі Едічі «Американа» з перспективи використання у ньому їжі як маркера іммігрантської ідентичності, а також як сигніфікатора впливу глобалізації на національні кухні.

Завдання дослідження виявити точки перетину між міграцією і їжею, між класом та способом харчування, між глобалізацією та їжею у творі «Американа».

Виклад основного матеріалу.

Роман нігерійсько-американської письменниці Чімаманди Нгозі Едічі «Американа» (2013) охоплює низку складних проблем сучасного світу, серед яких: міграція та глобалізація, знедоленість африканських країн, нещадна експлуатація їхніх природних ресурсів, расова дискримінація та багато інших. Значне місце у творі посідає тема їжі, здорового харчування, кулінарних смаків, впливу глобалізації на національну кухню. Сюжет роману зосереджений на долі двох молодих нігерійців, які вирішили емігрувати до США та Великої Британії. Проте з часом обоє повертаються назад на батьківщину. Опис приготування і споживання їжі наявний при змалюванні життя персонажів у Нігерії, далі під час їхнього перебування у США чи Великій Британії і згодом після повернення назад, на батьківщину. Зміни в ідентичності персонажів передані через зображення ставлення до смаків, рецептів приготування та страв. Через дискурс їжі досягається відмінність між представниками різних культурних, расових та національних груп, а також готовність чи навпаки небажання іммігрантів асимілюватися з домінуючою групою.

Їжа стає одним із моментів відкриття Нового світу головною героїнею роману «Американа» – Іфемелу. Уже першого ранку після її приїзду до Нью-Йорку маленький племінник попросив її приготувати хот-дог. Важливо, що для Іфемелу назва страви прозвучала досить дивно і звідси, доводиться зробити висновок, що Нігерія, яку вона покинула, ще не зазнала впливу американського фаст-фуду. Дівчина дізнається з інструкцій дитини, що, виявляється, сосиску потрібно не смажити, а варити. Натомість вона готує усе як в Нігерії: підсмажує ковбасу на олії і тим псує смак сніданку. Після цього Іфемелу уже дотримується інструкцій хлопчика, як приготувати ще одну дивину:

канапку з арахісовою пастою та варенням. Її перше літо в Америці стає відкриттям американського смаку: гамбургерів із Макдональдзу, лавашів із різною начинкою та фруктів без смаку. Друзі Іфемелу зауважують, що їй слід відмовитися від звичок у їжі. Дівчина шокована студентським життям, де переважно харчуються піцями та напівфабрикатами. Вона пригадує смачні походи в ресторани під час студентського життя на батьківщині.

Через їжу розкривається для іммігрантки не лише життя у новій країні, вона також дізнається, як місцеві мешканці сприймають її батьківщину. Очевидно, що уявлення американців про Африку сформовані тим дискурсом, який називають «Чорним континентом». Більшість нових знайомих Іфемелу переконані, що образи Африки, описані білими письменниками, насправді існують і до сьогодні. Тому приїжджих з Африки розпитують про дивні звичаї, про племінне життя, про дику природу. В уяві західного суб'єкта «Чорний континент» і далі залишається застиглим у часі і цивілізаційні зміни його не торкаються. Щодо їжі, то американці переконані, що вона там здорова і лише корисна. Одна з героїнь роману звертається до Іфемелу: «Напевно, вдома ти їла лише прекрасну здорову органічну їжу і овочі, але тут (в США – С. Ч.) все по-іншому» (Adichie, 2013, с. 182). Таке переконання пов'язане зі стереотипом Африки як все ще закостенілої у часі та поступі.

Актуальності набуває також тілесність і тіло як маркери глобалізаційної культури, що пропагує певні людські фізичні форми (див. Kulick and Meneley, 2005). Наприклад, стрімке поширення комерційних програм дієт, які становлять частину глобальної культури тіла. Рекламна індустрія пропагує худі тіла, що своєю чергою спричинює панічне захоплення різними типами курсів здорового харчування і одержимість схуднути. Так, у романі «Американка», коли Іфемелу вперше після довгої розлуки зустрічає подругу в США, то її вражає надмірна худорлявість Гініки. Тут же новоприбула нігерійка дізнається: «Знаєш що, я (Гініка – С. Ч.) почала втрачати вагу щойно прибула до США? Я ледь не захворіла на анорексію. В школі мене прозвали Свинкою. Коли у нас в Нігерії хтось каже, що ти змарніла, то це щось погане. Натомість тут, коли кажуть, що ти схудла, то треба подякувати» (Adichie, 2013, с. 152).

Водночас обсесія худим тілом, як радше примха чи стандарт західного світу, що захлинається від надуживання їжі, протиставляється ситуації у бідних країнах Африки, де люди страждають від голоду. Одного дня господиня Іфемелу принесла їй світлину із журналу, на обкладинці якого худа селебрیتی оточена бідними худими дітьми в якомусь африканському поселенні. Якщо для багатой американки це свідчення щедрості і підтримки з боку відомої співвітчизниці, то для Іфемелу, яка розуміє контекст чи ауру, де зроблена фотографія, це гіркі будні: «Так, вона (відома особа – С. Ч.) така ж суха, як і діти, лише для неї це – вибір, а для них – реальність життя» (Adichie, 2013, с. 200).

Їжа, здорове харчування тісно пов'язані і з матеріальним становищем. Відповідно, класова приналежність посідає вагоме місце у дослідженнях про їжу. Увагу привертають питання споживання як задоволення та корисної екологічно чистої їжі, що доступні лише забезпеченим верствам населення. У цьому контексті харчування є маркером не так етнічної чи національної ідентичності, як класової (дет. див. Onozaka, Nurse and McFadden, 2010; McCluskey and Loureiro, 2003; Hughner, McDonagh, Prothero, Shultz, and Stanton, 2007; Roseberry, 1996). Як підсумовує Вільям Розберрі, часто споживання їжі пов'язане із бажанням продемонструвати свою класову приналежність і соціальний статус. «Наші рішення, коли ми обираємо білий хліб чи мультизерновий, органічне м'ясо чи промислове неорганічне, домашнє печиво чи з кондитерської значною мірою залежать від статусу, ідентичності і купівельної спроможності... Споживання їжі це – соціальний акт, а отже, що ви їсте і з ким ви їсте позначає вашу особистість (або ж ким ви хочете бути в очах інших) і увиразнює ваш статус» (Roseberry, 1996, с. 5). Купівельну спроможність як маркер класової приналежності описав ще у 1899 році Т. Веблен (Veblen,

1899[1912]).

У романі Ч. Едічі описує різницю між продуктами для різних верств. Одного разу Іфемелу принесла апельсини і пригостила ними хлопчика, за яким доглядала. Дитина була здивована, що апельсини мають зернятка: «Усе життя він їв апельсини з бездоганною шкіркою і без зернят, і на восьмому році життя він і не підозрював, що існує така штука, як апельсини із зернятами» (Adichie, 2013, с. 203–204).

Класове маркування простору у творі «Американка» відбувається через гастрономічний код. У заможному Принстоні головна героїня прочитує класову приналежність його жителів: «У Принстоні не було запахів. Вона любила глибоко дихати тут. Вона любила спостерігати за місцевими жителями, які із завбачливою люб'язністю їздили за кермом і паркували свої автомобілі останніх моделей біля магазину з органічною їжею на вулиці Нассау або біля суши-ресторанів, або біля крамниць, де продавали п'ятдесят смаків морозива, серед яких був і пекучий червоний перець, або ж біля поштового відділення, де персонал вклонявся їм ще при вході» (Adichie, 2013, с. 3). Простір Принстона контрастує з бідним Трентоном, де повсюди графіті, убогі будинки, чорні мігранти із Західної Африки, салони, де заплітають африканські косички, дешеві китайські ресторани, крамниці, де продають лотерейні квитки. Іфемелу почувається напружено і її відчуття настороженості сигналізують, що бідний простір африканських іммігрантів, які ледве зводять кінці з кінцями, сприймається нею як чужий. Щойно увійшовши до перукарні, дівчина тут же витягує книжку і починає читати. Ця дія експлікує її бажання відмежуватися від убогого расового локусу. Натомість чорношкірі майстрині у салоні прийняли нігерійку за «свою». В одній з наративних ситуацій оповідачка зауважує: «Вони (перукарниці – С. Ч.) сподівалися, що у цьому спільному просторі африканськості, вона (Іфемелу – С. Ч.) підтримає їх, але дівчина нічого не сказала, а просто перегорнула сторінку роману, який читала» (Adichie, 2013, с. 126).

У перукарні Іфемелу відсторонюється від чорношкірих не лише через читання книжки, а й через їжу. Коли дівчата замовляють фаст-фуд (курячі крильця, гостру курку) з їдальні швидкого харчування, то головна героїня відмовляється від цих нездорових найдків і витягує батончик граноли, «органічний, цільнозерновий зі справжніми фруктами» (Adichie, 2013, с. 47). Це, звичайно, вражає працівниць. Адже спочатку через колір шкіри вони приймають її як одну із них і сподіваються, що вона розділить з ними замовлені найдки. Нездорова їжа та тіло з надмірною вагою стали сьогодні непрямими ознаками бідного класу. Бен Лернер у творі «10:04» стверджує, що «цукровані газовані напої та смажена промислова курятина» функціонують як невербальні маркери соціально упосліджених верств (див. Lerner, 2014, с. 97–98).

У романі Ч. Н. Едічі недоступність до здорового харчування пов'язана з бідністю чорношкірих американців. Тому надмірна вага стає їхньою іманентною ознакою. Іфемелу пригадує, коли вона їздила до своєї тітки на метро: «... її вражало те, що майже усі худі білі люди виходили на Мангеттені, до Брукліна їхали лише чорні і товсті. Але тоді вона називала їх «великими», бо перше, що навчила її подруга Гініка, це те, що в Америці «товстий» це образливе слово. Воно не просто описує людину як «низький» чи «високий», а містить оціночне судження подібно до «дурнуватий» чи «байстрюк»» (Adichie, 2013, с. 6).

Цікаво зауважити, що табуйоване і політнекоректне слово повертається до неї після тринадцяти років життя у США. Одного разу у супермаркеті, коли Іфемелу купувала чіпси, чоловік у черзі зауважив: «Товстим людям не слід їсти таку їжу» (Adichie, 2013, с. 6). Дівчина не образилася, а прийшла додому і глянула правді у вічі. Дійсно, вона набрала вагу. Цей момент став важливим для її несподіваного усвідомлення, що насправді вона заїдає свій стрес, свій жаль за батьківщиною, що вже віддавна лежав каменем на її душі: «Він (камінь – С. Ч.) приніс із собою несформовану печаль, безформні бажання, якісь уявні відблиски чужих життів, які вона могла б прожити, і зрештою усе це вилилося у

невимовну тугу за покинутим домом» (Adichie, 2013, с. 7). Подібну ситуацію компенсації втрати батьківщини прочитуємо, коли інший головний персонаж Обінзі зустрічається зі своєю співвітчизницею в Лондоні. Оджіго бігає від однієї програми схуднення до іншої, але при цьому таємно поїдає шоколадні батончики. Одного разу вона зізнається: «Я більше не піду туди. Вони поведуться з тобою, наче у тебе щось з головою. Я їм кажу, що не маю жодних психологічних проблем, всього-на-всього люблю поїсти. Але упевнена у своїй правоті жінка розказує мені про те, що я щось пригнічую у собі. Дурня. Ці білі люди думають, що кожен має проблеми з головою» (Adichie, 2013, с. 302).

З іншого боку тіло, що не відповідає нормам, інтерпретується як форма протесту, як спосіб самовираження бунту проти домінуючих смаків. Поки Іфемелу очікує на зупинці у Трентоні, то спостерігає за повною жінкою, яка веде підлітків на екскурсію: «На платформі були люди втричі повніші за неї (Іфемелу – С. Ч.) і вона із захопленням спостерігала за однією з них, за жінкою у дуже короткій спідниці. Не проблема, подумала вона, показати худі ноги у міні-спідниці. Жодного напруження, безпечно і легко виставляти ноги, схвалені світом. А от вчинок повної жінки полягав у спокійному переконанні у своїй правоті, яке людина зробила для себе, але яке інші не можуть зрозуміти» (Adichie, 2013, с. 7).

Важливо зауважити, якщо в США стандарт худого тіла – це ознака здорового і, відповідно, доступного переважно багатим людям способу життя, то в Нігерії повнота, особливо чоловічого тіла, засвідчує статусність і достаток. Обінзі зізнається Іфемелу про їхніх спільних знайомих: «Коли я повернувся назад (з Великої Британії – С. Ч.), то був вражений, як швидко мої друзі набрали вагу і великі пивні животи. Я здивувався, що ж таке трапилося? І тоді зрозумів, що це наш новий середній клас, який створила демократія. Вони мають добрі зарплати і можуть дозволити собі пити багато пива і їсти у громадських місцях, а тут це означає переважно курятину і чіпси. Отож вони і пухнуть» (Adichie, 2013, с. 531). Як видно з цього роздуму, ті стандарти харчування, яких вже остерігаються багаті як таких, що шкідливі для людини, все ще поширені серед заможних людей у Нігерії.

Іншою складовою дискурсу їжі у романі Ч. Н. Едічі є «рідна їжа» (soul food). Одного разу співвітчизник Ілоба запросив Обінзі в гості. Коли останній побачив на столі африканські смажені смаколики «чін-чін», то з ним трапився флеш-бек: «Це викликало гіркий спогад в Обізі, цей ритуал гостинності. Йому пригадалося, як він їздив із матір'ю у село на Різдво, де тітки завжди пригощали його повними тарелями з чін-чіном» (Adichie, 2013, с. 309). Та сама ностальгія за етнічною їжею пронизує і перші місяці повернення Іфемелу назад у Нігерію. Коли після довгої розлуки вона приходить в гості до подруги Раньйонудо і та пропонує їй обрати між апельсиновим соком і мальтом (безалкогольним пивом), то Іфемелу радісно вигукує: «Мальт! Я вип'ю цей напій до краплини у Нігерії. Я купувала його в іспанському супермаркеті в Балтиморі, але це не той смак» (Adichie, 2013, с. 479). Ті ж самі почуття переповнюють головну героїню, коли вона приходить додому і мама подає своє рагу, на якому «шар олії вкриває тушені помідори» (Adichie, 2013, с. 488).

З іншого боку, гібридна ідентичність Іфемелу, після років життя у США, прописана через змішані гастрономічні смаки: «Їй подобалося насолоджуватися їжею, за якою вона сумувала усі ці роки закордоном, джолоф рис із великою кількістю жиру, смажені банани, варений ямс, але вона вже також тужила за тим, що їла в Америці, навіть за кіноа, яку готував Блейн за своїм рецептом, з фетою і помідорами» (Adichie, 2013, с. 503). Всотування смаків Америки і насолода від страв, що знайомі з дитинства позначають не лише новий тип ідентичності, а й відкритість до світу і готовність до поглинання його відмінностей. При цьому маємо і збереження початкової самості. Важливо додати, що сумує головна героїня не за стереотипними американськими наїдками (наприклад, гамбургери, хот-доги чи смажені курячі крильця), а за так званою «здоровою їжею», яка

маркує середній чи багатий клас.

В очах нігерійців Іфемелу мала б швидше вподобати і дотримуватися смаків Америки. Тобто її сприймають не як поєднання ідентичностей, а як асимільовану іммігрантку. Тому під час зустрічі у Нігерополітанському клубі, де зустрічаються ті, хто повернувся зі США, один із хлопців вихваляється, що у місті є ресторан, де «пропонують страви, які ми (ре-іммігранти – С. Ч.) можемо їсти» (Adichie, 2013, с. 503). Таке зауваження, звичайно, викликає внутрішнє невдоволення Іфемелу, адже вона ніколи не відмовлялася від кулінарних смаків свого народу. Їжа також оприявнює бажання молодих нігерійців, які повернулися зі США, демонструвати свою приналежність до американської культури, що і далі вважається ними кращою за місцеву. Цю ж проблему обдумує і Вільям Далессіо, який розвиває позицію С'юзен Кальчік про те, що «зміна звичок харчування може сигналізувати про зміну статусу, переважно про перехід від небажаної групи до бажанішої» (Kalcik, 1984, с. 44). За словами В. Далессіо індивідуум може споживати «американську» їжу на знак споживання «американської» ідентичності (див. Dalessio, 2012, с. 7).

Горизонт очікування місцевих нігерійців щодо тих, які повернулися з заможних країн, також формує у перших комплекс «повернення»: «Люди ставляться до тебе по-іншому... уся ця перебільшена ввічливість, перебільшена похвала, перебільшена повага, хоч на все це ти не заслуговуєш» (Adichie, 2013, с. 532). Подібно і Обінзі, коли після довгої і вимушеної розлуки зустрічає кохану дівчину, то запитує, чи вона харчується, як багаті. «Я десь читав про цей новий рух серед заможних американців. Коли люди хочуть пити молоко прямо від корови і всяке таке» (Adichie, 2013, с. 535).

У романі Ч. Н. Едічі проамериканські нігерійці з готовністю виказують свою «американську» заангажованість через код їжі: відмовляються від традиційної нігерійської кухні на користь страв, що уособлюють США. Така демонстративна відмова від усього свого на користь чужому дратує Іфемелу, що зрештою спонукає її написати блог про це. У ньому вона коментує стиль життя тих, хто якийсь час пожив у Новому світі: «Лагос ніколи не був і навіть не мав наміру бути Нью-Йорком чи ще якимсь містом... Якщо ваша кухар не може приготувати смачне паніні, це не тому, що він дурень. А тому, що нігерійці не їдять бутерброди, навіть найбільшій серед нас не їсть хліб по полудні.... У нігерійців нема алергій на їжу, вони не перебірливі щодо їжі і для них вона не про розмежування та окремішність. Наш народ споживає телятину, курятину, шкіру корови, почищені нутрощі і сушену рибу в одній каструлі супу, і це називається асорті. Отож змиріться з усім і зрозумійте нарешті, що життя тут і є асорті» (Adichie, 2013, с. 519).

Проте поступово глобалізаційні закони проникають і у побут африканських країн. Тому вони не лише відсилають своїх нащадків у британські чи французькі школи, розмовляють англійською, дивляться англомовні телеканали, а й готують європейські чи американські страви. Молоде покоління заможних нігерійців прагне маркувати свою приналежність до статусу і через їжу. На багатій вечірці у Нігерії місцева кухня представлена окремим столом «з нігерійськими наїдками» (Adichie, 2013, с. 38), біля якої не надто людно.

Глобалізація і капітал великих корпорацій змінюють не лише природу відносин між людьми, їхні цінності, традиції і мораль, але й насаджують свою систему харчування і мережу закладів, де пропонують «модні» страви з Європи чи США. Вулична їжа руйнується разом зі старими інфраструктурами, на зміну яким приходять нові будівлі зі скла і металу. В одному зі своїх блогів Іфемелу описує такі руйнування: «Ранок. Вантажівка, державна вантажівка, зупиняється біля високої офісної будівлі, біля саморобних лотків. З неї вискакують люди, які нищать, рівняють із землею, руйнують. Вони зносять з лиця землі нещасні кіоски... Але ж вони самі купують там обіди, і коли одного дня всі лотки будуть поруйновані, то вони залишаться голодні, бо це єдина дешева

їжа у Лагосі. Проте вони нещадно руйнують, розбивають, трощать. Один із них вдаряє жінку, бо вона не забрала свою каструлю і приготівані наїдки і не втекла... Її лице палає від ляпаса і вона з жахом дивиться на бісквіти, що валяються у поросі на дорозі. Вона звертає очі до неба. Вона ще не знає, як діятиме, але точно щось робитиме: збере усе, що залишилося, відновиться і піде куди далі, щоб продавати свої боби, рис, спагеті, кока-колу, смаколики і бісквіти» (Adichie, 2013, с. 585).

Висновки та перспективи подальших розвідок. У підсумку зауважимо, що у романі Ч. Н. Едічі «Американка» дискурс їжі набуває особливого значення та позначає різні етапи міграційного досвіду головних персонажів. Спочатку вони захоплюються новими смаками країни поселення, але з часом розуміють, що їжа на Заході нездорова. Органічна та корисна їжа доступна переважно багатим і білим американцям. Тому, щоб маркувати свою приналежність до середнього та багатого класу, Іфемелу відмовляється від вуличної їжі та від ресторанів швидкого харчування в США. Інший важливий пласт становить процес повернення назад на батьківщину і смакування традиційної кухні. Водночас процеси глобалізації в африканських країнах спричинюють домінування смаків, які донедавна не були властиві на континенті. Для подальшого дослідження важливо осмислити функціонування кодів та семантики їжі в інших романах про (ім)міграцію.

Бібліографічний список

- Шимчишин, М. М., 2021. Чужина і чужинець у романі Аскольда Мельничука «Що сказано...». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 2(95), с. 45–55. DOI 10.35433/philology.2 (95).2021.45-55.
- Adichie, Ch. (2013). *Americanah*. New York: Random House.
- Appadurai, A., 1988. How to Make a National Cuisine: Cookbooks in Contemporary India. *Comp. Stud. Soc. His.* 30(1). p. 3–24.
- Appadurai, A., 1996. *Modernity at Large*. Minneapolis: Univ. Minn. Press.
- Arce, A., 2000. Creating or Regulating Development: Representing Modernities through Language and Discourse. In: A. Arce, & N. Long (Eds.) *Anthropology, Development and Modernities*. London/New York: Routledge. pp. 32–51.
- Banaji, J., 1997. Globalization and Restructuring in the Indian Food Industry. *Journal of Peasant Stud.*, 24, pp. 191–210.
- Barthes, R., 1997[1961]. Toward a Psychosociology of Contemporary Food Consumption. 1961. In: C. Counihan and P. Van Esterik (eds.). *Food and Culture: A Reader*. New York: Routledge, p. 20–27.
- Beardsworth, A. and Keil, T., 1997. *Sociology on the Menu: An Invitation to the Study of Food and Society*. London/New York: Routledge.
- Bonanno, A., Busch, L., Friedland, W., Gouveia, L. and Mingoine, E., (eds.), 1994. *From Columbus to ConAgra: The Globalization of Agriculture and Food*. Lawrence: Univ. Press Kansas.
- Boyce, Ch., 2017. You are what you eat? Food and the politics of identity (1899–2003). In *A History of Food in Literature. From the Fourteenth Century to the Present*. London & New York: Routledge, p. 248–291.
- Boyce, Charlotte and Joan Fitzpatrick, 2017. *A History of Food in Literature. From the Fourteenth Century to the Present*. London & New York: Routledge.
- Brownell, K., 2004. *Food Fight*. New York: McGraw Hill.
- Clifford, J., 1997. *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge, MA: Harvard Univ.
- Culhane, C., 2004. Super Size Me. *Food Can*, 64(5), pp. 30–35.
- Dalessio, W. R., 2012. *Are We What We Eat? Food and Identity in Late Twentieth-century American Ethnic Literature*. Amherst, New York: Cambria Press.

- Friedmann, H. and McMichael, P., 1989. Agriculture and the State System: the Rise and Decline of National Agricultures, 1870 to the Present. *Sociologia Ruralis*, 29, pp. 93–117.
- Goodman, D. and Watts, M. (eds.), 1997. *Globalizing Food: Agrarian Questions and Global Restructuring*. London: Routledge.
- Gupta, A., 2003. Global Movements of Crops since the ‘Age of Discovery’ and Changing Culinary Cultures. *Sirindhorn Anthropology Lecture, Princess Maha Chaki Sirindhorn Anthropology Centre, Bangkok, March 26*. Available at: https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:84630. (Accessed 26 December 2022).
- Hernández, A. G., Luis, Borrego, Estela Martínez and Quintanal, Hernán Salas, 2021. The Role of National and Transnational Corporations in the Globalization of Dairying in La Laguna, Mexico. *The International Journal of Sociology of Agriculture and Food* 8 (January). Paris, France, pp. 52–70. DOI: <https://doi.org/10.48416/ijfaf.v8i.352>.
- Hughner, R. S., McDonagh, P., Prothero, A., Shultz, C. J. and Stanton, J., 2007. Who are Organic Food Consumers? A Compilation and Review of Why People Purchase Organic Food. *Journal of Consumer Behaviour*, 6(2–3), pp. 94–110. doi:10.1002/cb.210.
- Kalcik, S. 1984. Ethnic Foodways in America: Symbol and the Performance of Identity. In: Brown, Linda Keller, and Kay Mussell. (eds.). *Ethnic and Regional Foodways in the United States: The Performance of Group Identity*. Knoxville: University of Tennessee Press, 37–65.
- Kulick, D. and Meneley, A., 2005. *Fat: The Anthropology of an Obsession*. New York: Tarcher/Penguin.
- Lentz, C., (ed.). 1999. *Changing Food Habits: Case Studies from Africa, South America and Europe*. Amsterdam: Harwood Academic.
- Lerner, B., 2014. *10:04*. London: Granta.
- Lozada Jr. Eriberto, P., 2000. 5 Globalized Childhood? Kentucky Fried Chicken in Beijing. In: Jun Jing (ed.). *Feeding China’s Little Emperors: Food, Children, and Social Change*. Redwood City: Stanford University Press, pp. 114–134. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781503617001-010>.
- MacClancy, J., 2004. Food, Identity, Identification. In: H. Macbeth and J. MacClancy (eds.). *Researching Food Habits*, Oxford: Berghahn Books, pp. 63–74.
- Marsden, T., 2000. Food Matters and the Matter of Food: towards a New Food Governance? *Sociologia Ruralis*, 40(1), pp. 20–29.
- McCluskey, J. J., and Loureiro, M. L., 2003. Consumer Preferences and Willingness to Pay for Food Labeling: A Discussion of Empirical Studies. *Journal of Food Distribution Research* (34)3. Available at: https://www.researchgate.net/publication/23943311_Consumer_Preferences_and_Willingness_to_Pay_for_Food_Labeling_A_Discussion_of_Empirical_Studies.> (Accessed 26.12.2022).
- Miller, D., 1998. Coca-Cola: a black sweet drink from Trinidad. In: D. Miller (Ed.). *Material Cultures: Why Some Things Matter*. Chicago: Univ. Chicago Press.
- Nestle, M., 2002. *Food Politics: How the Food Industry Influences Nutrition and Health*. Berkeley: Univ. Calif. Press.
- Onozaka, Y., Nurse, G., and McFadden, D. T., 2010. Local Food Consumers: How Motivations and Perceptions Translate to Buying Behavior. *Choices. The Magazine of Food, Farm and Resource Issues*, 25(1). [online] Available at: https://www.choicesmagazine.org/UserFiles/file/article_109.pdf.> (Accessed 26 December 2022).
- Raspa, R., 1984. Exotic Foods among Italian-Americans in Mormon Utah: Food as Nostalgic

- Enactment of Identity. In: Brown, Linda Keller, and Kay Mussell (eds.). *Ethnic and Regional Foodways in the United States: The Performance of Group Identity*. Knoxville: University of Tennessee Press, pp. 185–193.
- Ritzer, G., 1993. *The McDonaldization of Society*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Roseberry, W., 1996. The Rise of the Yuppie Coffees and the Reimagination of Class in the United States. *Am. Anthropol*, 98(4). pp. 762–75.
- Tillotson, J. E., 2004. America's Obesity: Conflicting Public Policies, Industrial Economic Development, and Unintended Human Consequences. *Annu. Rev. Nutr*, 24, pp. 617–43.
- Veblen, Th., 1899[1912]. *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions* (New ed.). New York: The Macmillan Company.
- Watson, J. L., (ed.). 1997. *Golden Arches East: McDonald's in East Asia*. Stanford, CA: Stanford Univ. Press.
- Watson, M., 2013. Materialities. In: Peter Jackson and the CONANX group (eds.) *Food Words: Essays in Culinary Culture*. London: Bloomsbury, pp. 127–130.

References:

- Adichie, Ch. (2013). *Americanah*. New York: Random House.
- Adolph, A., 2009. *Food and Femininity in Twentieth-Century British Women's Fiction*. Farnham: Ashgate.
- Appadurai, A., 1988. How to Make a National Cuisine: Cookbooks in Contemporary India. *Comp. Stud. Soc. His.* 30(1). p. 3–24.
- Appadurai, A., 1996. *Modernity at Large*. Minneapolis: Univ. Minn. Press.
- Arce, A., 2000. Creating or Regulating Development: Representing Modernities through Language and Discourse. In *Anthropology, Development and Modernities*. A. Arce, & N. Long (Eds.). London/New York: Routledge. pp. 32–51.
- Banaji, J., 1997. Globalization and Restructuring in the Indian Food Industry. *Journal of Peasant Stud.*, issue, 24. pp. 191–210.
- Barthes, R., 1997. Toward a Psychosociology of Contemporary Food Consumption. 1961. In *Food and Culture: A Reader*. Counihan, Carole, and Penny Van Esterik (eds.). New York: Routledge. pp. 20–27.
- Beardsworth, A., Keil, T., 1997. *Sociology on the Menu: An Invitation to the Study of Food and Society*. London/New York: Routledge.
- Bonanno, A., Busch, L., Friedland, W., Gouveia, L., Mingoine, E., (Eds.). 1994. *From Columbus to ConAgra: The Globalization of Agriculture and Food*. Lawrence: Univ. Press Kansas.
- Boyce, Ch., 2017. You are what you eat? Food and the politics of identity (1899 – 2003). In *A History of Food in Literature. From the Fourteenth Century to the Present*. London & New York: Routledge. pp. 248–291.
- Boyce, Charlotte and Joan Fitzpatrick, 2017. *A History of Food in Literature. From the Fourteenth Century to the Present*. London & New York: Routledge.
- Brownell, K., 2004. *Food Fight*. New York: McGraw Hill.
- Clifford, J., 1997. *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge, MA: Harvard Univ.
- Culhane, C., 2004. Super Size Me. *Food Can*. Vol. 64(5). pp. 30–35.
- Dallessio, W. R., 2012. *Are We What We Eat? Food and Identity in Late Twentieth-century American Ethnic Literature*. Amherst, New York: Cambria Press.
- Friedmann, H., McMichael, P., 1989. Agriculture and the State System: the Rise and Decline of National Agricultures, 1870 to the Present. *Sociologia Ruralis*, issue 29, pp. 93–117.
- Goodman, D., Watts, M., (Eds.). 1997. *Globalizing Food: Agrarian Questions and Global Restructuring*. London: Routledge.

- Gupta, A., 2003. Global Movements of Crops since the 'Age of Discovery' and Changing Culinary Cultures. *Sirindhorn Anthropology Lecture, Princess Maha Chaki Sirindhorn Anthropology Centre, Bangkok, March 26*. Режим доступу: https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:84630. (Accessed 26.12.2022).
- Hernández, A. G., Luis, Estela Martínez Borrego, and Hernán Salas Quintanal. 2021. The Role of National and Transnational Corporations in the Globalization of Dairying in La Laguna, Mexico. *The International Journal of Sociology of Agriculture and Food* 8 (January). Paris, France, pp. 52–70. <https://doi.org/10.48416/ijraf.v8i.352>.
- Hughner, R. S., P. McDonagh, A. Prothero, C. J. Shultz, and J. Stanton. 2007. Who are Organic Food Consumers? A Compilation and Review of Why People Purchase Organic Food. *Journal of Consumer Behaviour*, issue 6 (2–3). pp. 94–110. doi:10.1002/cb.210.
- Kalcik, S. 1984. Ethnic Foodways in America: Symbol and the Performance of Identity. In *Ethnic and Regional Foodways in the United States: The Performance of Group Identity*. Brown, Linda Keller, and Kay Mussell. (eds.). Knoxville: University of Tennessee Press, pp. 37–65.
- Kulick, D., Meneley, A., 2005. *Fat: The Anthropology of an Obsession*. New York: Tarcher/Penguin.
- Lentz, C., (Ed.). 1999. *Changing Food Habits: Case Studies from Africa, South America and Europe*. Amsterdam: Harwood Academic.
- Lerner, B., 2014. *10:04*. London: Granta.
- Lozada Jr., Eriberto P., 2000. 5 Globalized Childhood? Kentucky Fried Chicken in Beijing. In *Feeding China's Little Emperors: Food, Children, and Social Change*. Jun Jing (ed.), Redwood City: Stanford University Press. pp. 114–134. <https://doi.org/10.1515/9781503617001-010>.
- MacClancy, J., 2004. Food, Identity, Identification. In *Researching Food Habits*, Helen Macbeth and Jeremy MacClancy (Eds.). Oxford: Berghahn Books. pp. 63–73.
- Marsden, T., 2000. Food Matters and the Matter of Food: towards a New Food Governance? *Sociologia Ruralis*, issue 40(1), pp. 20–29.
- McCluskey, J. J., and M. L. Loureiro. 2003. Consumer Preferences and Willingness to Pay for Food Labeling: A Discussion of Empirical Studies. *Journal of Food Distribution Research* (34) 3. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/23943311_Consumer_Preferences_and_Willingness_to_Pay_for_Food_Labeling_A_Discussion_of_Empirical_Studies. (Accessed 26.12.2022).
- Miller, D., 1998. Coca-Cola: a black sweet drink from Trinidad. In *Material Cultures: Why Some Things Matter*, D. Miller (Ed.). Chicago: Univ. Chicago Press.
- Nestle, M., 2002. *Food Politics: How the Food Industry Influences Nutrition and Health*. Berkeley: Univ. Calif. Press.
- Onozaka, Y., G. Nurse, and D. T. McFadden., 2010. Local Food Consumers: How Motivations and Perceptions Translate to Buying Behavior. *Choices. The Magazine of Food, Farm and Resource Issues*, 25 (1). Режим доступу: https://www.choicesmagazine.org/UserFiles/file/article_109.pdf. (Accessed 26.12.2022).
- Raspa, R., 1984. Exotic Foods among Italian-Americans in Mormon Utah: Food as Nostalgic Enactment of Identity. In *Ethnic and Regional Foodways in the United States: The Performance of Group Identity*. Brown, Linda Keller, and Kay Mussell (eds.). Knoxville: University of Tennessee Press. pp. 185–193.
- Ritzer, G., 1993. *The McDonaldisation of Society*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Roseberry, W., 1996. The Rise of the Yuppie Coffees and the Reimagination of Class in the United States. *Am. Anthropol*, issue 98(4). pp.762–765.

- Shymchyshyn, M. M., 2022. Foreign Land and a Foreigner in Askold Melnyczuck's *What is Told...* Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky. Vypusk. 2 (95). с. 45 – 55. DOI 10.35433/philology.2(95).2021.45-55. (in Ukrainian).
- Tillotson, J. E., 2004. America's Obesity: Conflicting Public Policies, Industrial Economic Development, and Unintended Human Consequences. *Annu. Rev. Nutr.* Vol. 24. pp. 617– 43.
- Veblen, Th., 1912. [1899]. *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions* (New ed.). New York: The Macmillan Company.
- Watson, J. L., (ed.). 1997. *Golden Arches East: McDonald's in East Asia*. Stanford, CA: Stanford Univ. Press.
- Watson, M., 2013. Materialities. In: Peter Jackson and the CONANX group (eds.) *Food Words: Essays in Culinary Culture*. London: Bloomsbury, pp. 127–130.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2022.

S. Chernyshova

(IM)MIGRATION AND FOOD IN CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE'S NOVEL 'AMERICANAH'

The importance of food as a material object in fictional texts has attracted attention of literary scholars. The interest in the materiality of food helps to analyze the historical and cultural contexts, described in literary works. Moreover, the physicality of food in literature and the way of its consumption leads to a better understanding of individual and collective identities. Food and its rituals constitute the significant part in migratory novels. Customs and traditions surrounding food provide the unity of immigrant communities threatened by the disconnection from a native country. Communal dining ensures the affirmative experience of foreigners in host countries. The focus of this article is concentrated on Chimamanda Ngozi Adichie's novel 'Americanah' (2013). Food and food-related practices presented in the novel disclose several problematic layers: globalization and food, soul food and immigration, food and class, food and a migrant's identity. As the narrative evolves the main protagonists go through their emigration from Nigeria to the USA and Great Britain. They experience new tastes and dishes in host countries as well as new cultural and racial realities. Soon they realize that their idealized images of the West do not have correlatives in the reality. The hardships and frustrations of immigrant life led them to either deportation or reverse migration.

One of the main characters, Ifemelu, after thirteen years of living in the USA, comes back to Nigeria. The narrative discloses the possibility for her to assume an identity that is both "American" and ethnic at the same time. The rigid dichotomy between Americanness and racial Otherness is overcome through the mixing of tastes and culinary preferences.

Key words: *immigration, identity, food, Chimamanda Ngozi Adichie, novel 'Americanah'.*